

15 juli 2019

In 2018 is het vermogen van de Nederlandse staat gestegen met bijna 9,3 miljard euro. Dit kwam met name door een exploitatieoverschot, waarmee schulden konden worden afgelost. Ondanks de toename van het vermogen, is het vermogenssaldo negatief. De schulden zijn 113,5 miljard euro meer waard dan de bezittingen. Dit blijkt uit het pilotonderzoek Staatsbalans dat het CBS vandaag publiceert.

Wat beschrijft de Staatsbalans?

De Staatsbalans beschrijft de bezittingen, schulden en het vermogen van de Nederlandse staat. Voor dit onderzoek is de Staat afgebakend als de sector Rijksoverheid zoals deze binnen de Nationale rekeningen is gedefinieerd. Onder het Rijk vallen ministeries, programmaministeries, begrotingsfondsen en agentschappen. Ook horen hierbij rechtspersonen waarover het Rijk zodanige zeggenschap heeft, dat deze rechtspersonen geringe eigen beslissingsbevoegdheid hebben, zoals de STER en NLF1. Meer informatie hierover is te vinden in de Methodebeschrijving Staatsbalans op de publicatiepagina ([link](#)).

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Financiën. De aanleiding hiervoor komt voort uit een advies van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (AVRo).

Niet-financiële activa

De waarde van de niet-financiële activa van het Rijk nam in 2018 toe met 4,4 miljard euro. Voor het overgrote deel wordt deze stijging veroorzaakt door de toegenomen waarde van grond-, weg- en waterbouwkundige werken (GWW). Hierin werd 2,4 miljard euro geïnvesteerd, vooral vanuit het Infrastructuurfonds.

Naast de reguliere investeringen maken ook de investeringen in publiek-private samenwerking (PPS) hier deel van uit. Grote infrastructurele PPS-projecten waarin is geïnvesteerd, zijn bijvoorbeeld de verbreding van de A9 en de nieuwe zeesluis in IJmuiden.

Ook herwaarderingen veroorzaakten een toename in de waarde van de GWW, al werd dit grotendeels teniet gedaan door de afschrijvingen.

Naast de GWW stegen ook de bedrijfsgebouwen in waarde in 2018. Hoewel hier veel op werd afgeschreven, werd er ruim 1,0 miljard euro geïnvesteerd, met name door het Rijksvastgoedbedrijf. Ook bij bedrijfsgebouwen is sprake van PPS-projecten. Zo is er in 2018 geïnvesteerd in de nieuwe huisvesting van het RIVM, het gerechtgebouw Breda en de Rechtbank Amsterdam.

	Beginbalans	Herwaardering	Saldo aan- en verkopen	Afschrijvingen	Eindbalans
Bedrijfsgebouwen	15.511	260	820	-824	15.767
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	71.074	2.210	2.387	-1.983	73.688

De minerale reserves namen in 2018 met bijna 1,2 miljard euro in waarde toe. Door de gaswinning gedurende het jaar nam de waarde van de olie- en gasreserves in de grond met 2,0 miljard euro af. Daar stond een waardestijging van 3,2 miljard euro tegenover, die vooral werd veroorzaakt door de toegenomen waarde van de 'resource rent', waarin de gasprijs een belangrijke rol speelt.¹

Financiële activa

De vorderingen van het Rijk namen in 2018 af met bijna 5,0 miljard euro. Dit kwam onder andere doordat er per saldo zo'n 3,9 miljard euro op werd afgelost. Daarnaast leidden prijsveranderingen ook tot een afname van 1,1 miljard euro.

Door het voortijdig afwikkelen en in mindere mate het aflopen van contracten, werd de waarde van de derivatenportefeuille verlaagd met 4,4 miljard euro. De contracten die eind 2018 nog liepen, namen per saldo juist met 0,4 miljard euro in waarde toe door ontwikkelingen van de rente.

De waarde van staatsdeelnemingen nam in 2018 af. Deze daling werd vooral bepaald door de beurskoers van ABN AMRO. Ten opzichte van 2017 nam het aandeel ABN AMRO bijna een kwart in waarde af. Voor het Rijk kwam dit neer op een vermogensverlies van bijna 3,4 miljard euro. Andere staatsdeelnemingen maakten dit verlies deels goed. Zo namen de deelnemingen in Tennet, de Nederlandse Spoorwegen (NS), het Havenbedrijf Rotterdam en Schiphol gezamenlijk zo'n 0,8 miljard euro toe. De grootste stijger was echter de deelneming in De Nederlandsche Bank. Daarvan nam de waarde in 2018 ruim 0,8 miljard euro toe.

Naast de daling van de derivaten en staatsdeelnemingen, namen ook de vorderingen op de kortlopende leningen af. Dit werd met name veroorzaakt door een afname van de vorderingen op de socialezekerheidsfondsen van 2,7 miljard euro. De vorderingen vanuit verstrekte langlopende leningen namen in 2018 juist in waarde toe. Dit kwam voornamelijk doordat er voor 1,8 miljard euro aan studieleningen zijn verstrekt.

¹ De resource rent is de toegevoegde waarde die wordt toegerekend aan onttrokken aardgas. Dit wordt berekend door de waarde van het geproduceerde aardgas te verminderen met de kosten van de winning.

Een andere stijging op de vorderingen betrof de kortlopende schuldbewijzen. Deze post nam in 2018 bijna 1,3 miljard euro in waarde toe. Dit kwam doordat Energie Beheer Nederland heeft belegd in commercial paper. Energie Beheer Nederland wordt tot de Rijksoverheid gerekend omdat het Rijk veel zeggenschap heeft over de activiteiten van de onderneming.

De derde grote stijging is op de post handelskredieten en transitorische posten. Deze post nam in 2018 met bijna 0,7 miljard euro toe. Dit werd voornamelijk veroorzaakt doordat vervoersbedrijven zoals de NS een vooruitbetaling hebben ontvangen voor de vervoerskosten van studenten in 2019.

Financiële passiva

De financiële passiva van het Rijk zijn in 2018 afgenomen met ruim 9,8 miljard euro. Dit kwam vrijwel volledig doordat er per saldo schulden zijn afgelost. Prijsveranderingen hadden bijna geen effect op de schuld.

Er werd vooral afgelost op de staatsobligaties. Met een afname van ruim 15,4 miljard euro werd de schuld op de post langlopende schuldbewijzen teruggebracht tot 352,0 miljard euro. In 2017 namen de staatsobligaties zelfs met ruim 20,4 miljard euro af. Dit werd echter niet alleen veroorzaakt door het aflossen van verplichtingen. De marktwaarde van Nederlandse staatsobligaties nam in 2017 met 9,5 miljard euro af door prijsmutaties, die met name werden veroorzaakt door veranderingen van de rente. In 2018 waren er vrijwel geen prijsmutaties op de staatsobligaties.

Tegenover de verlaging van de staatsobligaties stond wel een toename van het kortlopende schatkistpapier. Hiervan heeft het Rijk in 2018 per saldo ruim 5,0 miljard euro aangetrokken.

Ook de schulden in de vorm van deposito's namen in 2018 met 3,5 miljard euro toe. Dit komt hoofdzakelijk door het schatkistbankieren van de socialezekerheidsfondsen. Hun vorderingen op het Rijk namen met 3,6 miljard euro toe.

Op de aangegane leningen werd in 2018 ruim 3,9 miljard euro afgelost. Dit had te maken met de onderpanden die het Rijk ontvangt uit hoofde van derivaten. Deze onderpanden worden tot de kortlopende leningen gerekend en namen in 2018 af met 4,3 miljard euro.

Tot slot steeg ook de balanspost handelskredieten en transitorische posten. De toename van 1,1 miljard kwam voor een groot deel door nog terug te betalen omzetbelasting. Het totaal van btw-teruggaven bedroeg eind 2018 bijna 0,9 miljard euro meer dan een jaar eerder.

Vermogenssaldo

Het vermogen van de Rijksoverheid nam in 2018 met bijna 9,3 miljard euro toe. Het grootste onderdeel van die stijging is het exploitatiesaldo². In 2018 had het Rijk een exploitatieoverschot van 6,2 miljard euro. Dit overschot werd voor een groot deel veroorzaakt door gestegen opbrengsten uit belastingen en wettelijke premies.

Naast het exploitatiesaldo veranderde het vermogen ook door waardeveranderingen van niet-financiële activa, vorderingen of schulden. Met name de prijs- en volumemutaties van de niet-financiële activa hadden een groot effect op het vermogen van de Rijksoverheid. De balans nam hierdoor met ruim 4,4 miljard euro in waarde toe. Daarentegen nam het vermogenssaldo van het Rijk met 1,1 miljard euro af door herwaarderingen van de vorderingen. Prijsmutaties van de schulden hadden in 2018 nauwelijks een effect op het vermogen.

---

² Het exploitatiesaldo is het verschil tussen de overheidsinkomsten en -uitgaven, gecorrigeerd voor netto-investeringen en aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa.